

TT. 641720

tiyatro

Oktay Rifat Tiyatrosu'ndan Örnek "Yağmur Sıkıntısı"

Sevda Şener

"Oktay Rifat 'Yağmur Sıkıntısı'nda güçlü - güçsüz, haklı - haksız, akıllı - duygulu, kurnaz - dürüst gibi dengelenemez karşıtlıklar arasındaki savaşımları sergiler. Bu amansız savaşımları daha büyük karşıtlıklar ve savaşımları düşündürecek biçimde ele almıştır

Oktay Rifat'ın *Yağmur Sıkıntısı* adlı oyunu ilk kez 1972 yılında Devlet Tiyatrosu'nun Yeni Sahnesi'nde sergilenmiştir. *Yağmur Sıkıntısı* iki kişilik bir oyundur. Tek ve kapalı bir mekânda geçer. Zaman birliği gözetilmiştir. Karı koca olan iki kişi oyun boyunca konuşurlar. Bu uzun söyleşi ile yazar, toplumumuzun iki belirgin tipini görünen dış özellikleri ve iç gerçekleri ile aydınlatmıştır. Bu kişiler konuşurlarken hem kendilerini betimler, hem de karşılarındaki kişi hakkındaki görüşlerini belirtirler. Kadının ve Erkeğin birbiri hakkındaki sözlerini nesnel gerçekler olarak değerlendirmemek gerekir. Konuşmalar daha çok kişilerin ard düşünceleri, gizli gerçekleri, sosyal ve ruhsal kişilikleri hakkında ipucu verecek biçimde düzenlenmiştir.

Oktay Rifat iki insanı yaşama karşı takınılan iki karşıt tavır belirleyici örnekler olarak ele almıştır. Arif, orta yaşlı bir emlak komisyoncusudur. Toplumumuzda işbilir olarak bilinen, gittikçe de çoğalan fırsatçı tipini simgeler. Becerikli ve kurnazdır. İşlerini genellikle yüze gülererek, rüşvet yedirerek yürütür. Fakat çıkarı tehlikeye düşerse saldırgan ve acımasız olabilir. İnci genç bir ev kadınıdır. Zayıftır, duyguludur, bunalımlıdır. Çocuğu ol-

mamıştır. Boş vakti bol olduğu için kendi üzerine kapanmış, düşler üretmiştir. Bu düşlerin, kocasının ve onun çevresinin katı gerçekleri ile çarpışınca paramparça olması kaçınılmaz bir durumdur. Ne var ki İnci'nin bunu göğüsleyecek gücü yoktur. İnci, gerçekleri zaman zaman yüksek sesle söyleme cesaretini gösterse de, bununla küçük zaferler kazansa da sonunda yenik düşecek olanlardandır. Güçlülüğün, duygusuzluk ve acımasızlıkla eş anlamlı olduğu toplumlarda duyguları ve sevgileri yüzünden zayıf düşmüş olanlara yer yoktur.

Olay, sabah saatlerinde bir apartman dairesinin mutfağında geçer. Ocak, fırın, buzdolabı, kahvaltı sofrası ve gazetelerle gerçekçi bir dekor oluşturulmuştur. Bu ortamda, çay demleme, kahvaltı etme, düğme dikme, ütü yapma, telefonla konuşma gibi günlük işler yapılacaktır. Oyundan daha sonra üzerinde düşünülmesi gereken değer, değer yargısı insanca değerler gibi kavramların doğru algılanması ve somut yaşama bağlanabilmesi için bu gerçekçi ayrıntıya gerek vardır. Ayrıca, iyi döşenmiş bir evde kahvaltıyı mutfakta yeme alışkanlığının sürdürülmesi, zeytinin ortadaki zeytin tabağının içinden yenmesi, Arif'in sahneye sabahlığını sürüyerek girmesi gibi

ayrıntılar, ailenin kültür tabanını belirtecek biçimde kullanılmıştır.

Bu ortam içinde tanıtılan İnci, şık sabahlığı içinde dalgın, hasta, bezgin bir genç kadındır. Arif ise diri, sağlıklı, enerjik görünür. Aralarındaki çatışma başlar başlamaz İnci'nin zeki ve alaycı, Arif'in kaba ve acımasız olduğu anlaşılır. Çatışma, ufak bir bahane ile başlar. İnci, kahvaltı sofrasını hazırlamış, fakat çay suyunu ısıtmayı unutmuştur. Arif bu unutkanlığa öfkelendir. İnci ise, kocasının zeytini, çanağa eklemek batırarak yemesinden öğrenir. Bu sıradan anlaşmazlık, giderek düşmanlığa varan bir uyumsuzluğu sergileyecek biçimde gelişecektir. İnci'nin unutkanlığı, dalgınlığı, Arif'in bakkala, manava borçlu olduğu sezilenir. İnci'nin yakınmaları kadıncadır, alttan alır gibidir, fakat suçlamalarında alaycı, acıtırıcı sözcükleri ustalıkla kullanır. Arif ise giderek daha vurucu, daha hoyrat olur. Günlük ve geçici sorunların değilmeyle başlayan karşıtlık kıyıcı bir savaşıma dönüşürken ortaya iki gerçek çıkar: Bunlardan biri komisyoncu Arif'in yasa ve ahlak dışı işler çevirmesi, öteki İnci'nin başka bir erkekle ilişkisi olmasıdır.

*İnci- Senin Gebze'de arsan olduğunu bilmiyordum.
Arif- Gene de yok.*

İnci- Ev sahibine ne satacaksın öyleyse?

Arif- Başkasının arsasını.

İnci- Senin başına bir şey gelmezse şaşarım.

Arif- Komisyoncu Arif çürük tahtaya basmaz (Şarkı söyler gibi.)

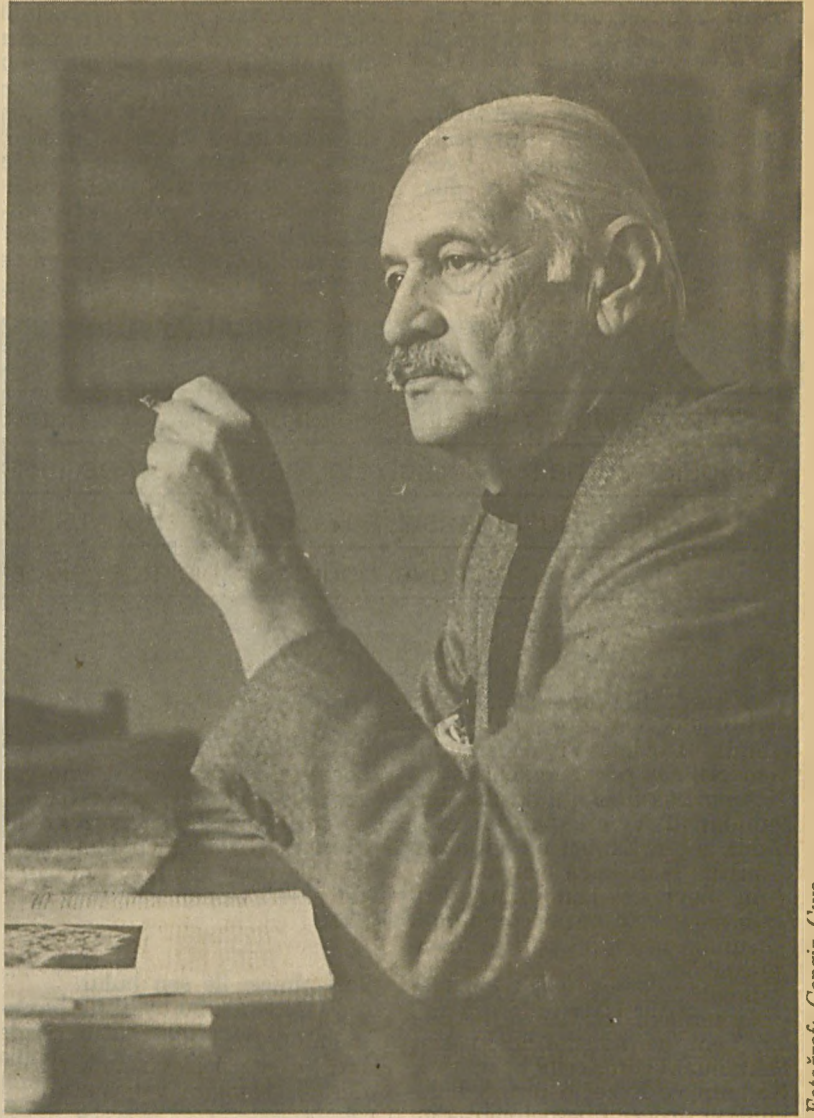
İnci- Benim bildiğim komisyoncu Arif yalnız çürük tahtaya basar.

Arif- Sizlerin çürük sandığınız tahtalar, aslında en sağlamdır. Bir sürü çıkarıcı omuz verir altından. Sağlam sandığınız tahtalarsa boştaadır. Üstüne ilişilir onların, ayakta durulmaz... Ne zamandan beri bilirim bu arsaları, öyle yüzüstü, bomboş dururlar. Oralara yolum düştükçe Arif, diye bağırlar arkamdan, Arif bize bak, Arif bizi böyle bırakma. (...)

İnci- Senin işlerine akıl ermez.

Arif- Benim işlerime benim bile aklım ermez. Bakarım yoluna girivermiş birdenbire. Bu sefer de öyle oldu. Önce gittim parti ilçe başkanıyla konuştum. Mal müdürüyle konuştum. Tapucularla konuştum. Konuştum dersem, tanırısın beni, konuşmasını bilirim. Adam vardır dostça laftan anlar, iki gülücük tamam. Kimi çift anlamlı, kimi girdih çıktılı, kimi kadınlı, rakıllı lakırdıdan anlar. Bir de laf anlayanlar vardır, onun çekiver kuyruğunu... Ama sen sen ol, konuşacaksın politikacıdan şaşma. Çok dil bilir politikacı. Yine en çok parti ilçe başkanı anladı benim dilimden."

Görüldüğü gibi Arif yaşadığı ortama uygun bir değer sistemi oluşturmuştur. Bu sistem içinde açıkgozlük, kurnazlık, insanların zayıf yanlarından yararlanma, aldatma, onaylanan nitelikler ve davranışlardır. Geleneksel bir alışkanlıkla bunları yapmaktan utanmamak, ayıp ile, yasak ile kösteklenmemek gerekir. Kişinin çıkarı, duyguları ile, alışkanlıkları ile eski öğrendikleri ile gelişiyorsa, çıkarından yana olanı seçmelidir. Giderek, duyguları, alışkanlıkları körelecek, çıkarı ile çelişmemeyi öğrenecektir. Arif bu gelişim sürecini tamamlamıştır. Kendi içinde tutarlıdır, rahatır. Ya da tutarlı ve rahatlamış adamı oynar. Çünkü onu da terdirgin eden bir durum vardır: Kendinden daha kurnaz, daha

Fotoğraf: Cengiz Cıva

Oktay Rifat, "Yağmur Sıkıntısı"nda güvencesizliğin dramını yansıtır

güçlü, daha hünerli birine çatmak olasılığı. Onun için giriştiği bir yağ içinde aldatılabileceğini anlamış, önem alıncaya kadar korkulu dakikalar geçirmiştir.

İnci'ye gelince, kocasından çok farklı bir insan olan Vedat'a aşık olmuş, bir yıllık bir arkadaşlıktan sonra Vedat'ın başka bir kadını öptüğünü görerek düş kırıklığına uğramış, bunalıma düşmüştür. Uykü uyuyamaz, kulağına zil sesleri gelir, durmadan ağlar. İnci'nin Vedat'la ilişkisi, İnci'nin iç sesi gibi yankılanan konuşmalardan anlaşılır. Arif bu sesi duymaz. Karısından kuşkulanan-

tadır. Fakat onun korkusu, kendine rakip olarak gördüğü Ahmet adlı bir arkadaşının karısını baştan çıkarmış olmasıdır. Duygulu, zayıf, ince bir genç olan Vedat'dan kuşkulanan aklından geçmez.

Konuşmalar gündeme iki isim daha getirmiştir: Servet Batmaz ile Semra. Servet Batmaz, Arif'in hayranlık duyduğu, desteğini kazanmaya can attığı başarılı bir işadamıdır. Semra'nın ise alımlı, becerikli oynak bir dul olduğu anlaşılır. Bu iki kişiyi oyunda hiç görmeyiz. Fakat onlar bir bakıma oyundaki kişilerin

tamamlayıcılarıdır. Servet Batmaz, soyadının da gösterdiği gibi batma tehlikesini atlatmış, rahata ermiştir. Bu, Arif'in henüz ulaşamadığı bir aşamadır. Semra'nın güçlülüğü, duygusallıkla çelmelenmesinden gelir. İnci ise bir duygu ve düşünme süreci içinde tükenmektedir.

İnci ile Arif'in birbirinden uzak, birbirine yabancı dünyaları

Oktay Rifat'ın diğer bir oyunu *Atlarla Filler (Dirlik Düzenlik)*'i Devlet Tiyatroları 1977'de sahnelenmişti

bir ortak sorunda karşı karşıya gelir: İnci'nin Üsküdar'da annesinden kalma bir evi vardır. Arif dar boğazdan kurtulmak için bu evi satmak ister. İnci razı olmaz. Bundan böyle aralarındaki savaşım, karşıtlığın doğurduğu bir uyumsuzluktan değil, çıkarın tehlikeye düşmesinden doğan düşmanlıktan kaynaklanacaktır. Birinci bölüm İnci'nin iyice bunalıma girmesi ve Vedat'la olan ilişkisini açıklaması ile son bulur.

İkinci bölümde öykü kaldığı yerden devam eder. İnci Vedat ile olan ilişkisinin ayrıntısını anlatır. Gerçek ilgiye, sevgiye, duygu beraberliğine dayanan bir ilişkidir bu. İnci'nin bu sevgiyi anlatırken kullandığı coşkulu betimlemeler, Vedat'ın ihaneti olgusunun yarattığı duygu ile çelişir. Vedat'ı yüceltmek İnci'nin kocasına karşı silahı olmuştur. Fakat onun, bir zamanlar da kocasının dostu olan Semra ile

ilişki kurması İnci'yi adamakıllı yaralamış, Arif karşısında güçsüz düşürmüştür. Açık bir savaşıma dönüşen çatışmada İnci çökmeye başlamıştır. Arif, bu fırsatı da değerlendirerek karısını Üsküdar'daki evi satmaya razı etmeye çalışır. Onu herkese rezil etmekle, Vedat'ın gözünde küçük düşürmekle tehdit eder. Oyun İnci'nin tam bir bunalıma girmesi ve Arif'in telkini ile iki tüp uyku

Biz baştan kara gidiyoruz. Gelenek, görenek yok. Sağlam törelerimiz, iş hayatının üzerine oturabileceği sağlam bir temel yok. (Telefondaki koltuktan kalkar, yürür.)

İnci-Çay istiyormusun

Arif- Sıktın ama, istemez dedik ya. Ne diyordum? Bizde iş hayatı havada. Vuran vurana, kıran kırana. Gemisini kurtaran kaptan. Yükleniyoruz, yüklenebildiğimiz kimseye. Ben sağlam bir düzen istemez miyim sanıyorsun.

İnci- Sen mi?

Arif - (Koltuğuna oturur) Büyük ahlakçılar büyük dalavericilerden çıkar. Ben büyük dalaverici değilim, benden büyükleri var, onun için ahlaklılığım kendime göre. Ama bir leş kokusu geliyor gerçekten. Bu kokuyu duymamak için insanın burnunda bir sakatlık olması gerek. (İnci'ye döner, umutsuz) Çekiver kuyruğunu.

İnci- Bir dediğin bir dediğini tutmuyor. Demin o anlattığın dolapları çeviren adam sen değil sin sanki.

Arif- Ben dolap çevirmiyorum. Bu düzenin içinde bu düzene göre iş yapıyorum."

Arif bu sözleri ile nesnel bir gerçeği mi dile getiriyor, yoksa vicdan kırıntılarına karşı kendini mi savunuyor? Bu açıklamayı, Arif'in simgelediği iş anlayışının iç gelişmesi olarak yorumlamak'da olasıdır. Kazancını, sosyal güvenceden yoksun olanların sırtından çıkararak zümr, aynı ortamda kendi güvencesizliğinin sıkıntısını duymakta bundan yakınmaktadır.

Yağmur Sıkıntısı, ezenin de, ezilenin de içinde korkunun kol gezdiğini gösteren, güvencesiz oluşun dramını yaşatan bir oyundur. Arif, karısının bir sevgilisi olduğunu öğrendiği zaman bu sevgiyi ciddiye almamış, fakat aldatılmış olduğu için öfkelenmiştir. Onun dünyasında aldatılmak, atlatılmak, yenik düşmek demektir. Yenik düşmek ise bağışlanamaz. Arif bu durumda ne karısını ne kendini bağışlayamaz. Bu yenilgi, ancak bir başarıya dönüşürse kendini bağışlayabilir. Bu da Üsküdar'daki evin ele geçirilmesidir. Ne pahasına olursa olsun.

Yazar İnci'nin durumu ile de

ilacı alması ile son bulur.

Özetlenen bu öykü ilk bakışta piyasa sanatının bütün gözde motiflerini içermektedir. Kaba ve hoyrat koca, ince ve duygulu karısı, ihanet, nefret, öç alma, ölüm... Karısını hırpalayan erkek de, gerçek aşkı arayan kadın da kolay tanınan klişe tiplerdir. Fakat yazar bu basmakalıp konuyu ve kişileri, bir toplum gerçeğini düşündürecek insan ilişkileri konusunda kafa yorduracak biçimde ele almıştır. Yazarın Arif tipi aracılığı ile kurcaladığı toplum gerçeği, ticaret ve iş hayatına egemen olmaya başlayan hilecilik, düzencilik, fırsatçılıktır. Orta sınıfın bir kesimini oluşturmaya başlayan bu insanların yaşama biçimi ve çalışma anlayışı insanlık tarihinde bin bir güçlükle yeşertilmiş, yüceltilmiş, korunmaya çalışılmış değerler sistemini örseler. Bu durumu Arif şöyle dile getirir:

Arif- Şu sonuca vardım:

yenik düşenin sorununa eğilir. İnci, gerçeklerle yüzleşmeyi göze alamayacak denli zayıf, duygusal bir kadındır. Düş dünyasında yaşar. Savunduğu değerler, gerçekten savunulması gereken değerler de olsa, savunma yöntemi yetersizdir. Arif'in dünyasında, İnci'nin yöntemiyle kazanılmaz, kaybedilir. Tutkunun özveri ile, gücün yumuşaklıkla, mantığın duygu ile, gerçeğin düşle yenilebileceğini sanmak safdilliliktir. Arif'in simgelediği düzeni sarsmak için haklı olmak, iyiyi, güzeli, doğruyu savunmak yeterli olmayacaktır.

Yağmur Sıkıntısı, düşündürücü olduğu kadar heyecanlı ve sürükleyici bir oyundur. Oyunda başlamış, gelişmiş ve sonuçlanmış bir iç ve dış aksiyon sarmalı vardır. Dış aksiyonu iki ana soru başlatmıştır: İnci'nin derdi nedir? Arif neler düzenlemektedir? Bu iki sorunun yanıtı tek bir aksiyonu ateşler. İnci'nin bir sevgilisi olduğunu öğrenen Arif, onun bu hatasını kullanarak Üsküdar'daki evi sattıracaktır.

Oyunun iç aksiyonunu, İnci'nin ruhsal geriliminin giderek artması oluşturur. İnci ve Vedat'ın ilişkisinin büyük bir bö-

lümü iç aksiyonun gelişiminde sergilenir.

Yağmur Sıkıntısı'nın yalın ve sağlam bir kurgusu vardır: Bu kurgu, Sofu - Yanıt - Serim - Soru - Yanıt - Serim - Çözüm biçimindedir.

Birinci Bölüm:

Soru: 1. Arif neden öfkeli ve telaşlıdır?

2. İnci neden dalgın ve hastadır?

Yanıt: 1. Arif'in iş durumu kritiktir. Akşamki ziyafette bu durumu kurtarabilir. Karısı ziyafetin kusursuz olmasını sağlamalıdır.

Serim: 1. Arif pek çok hileli iş çevirmiştir. Karısının Üsküdar'daki evini satarak yeni bir düzen kurmayı planlar.

2. İnci, Vedat isimli duygulu bir gence âşıktır.

Soru: 1. Arif'in karısının ihanetine tepkisi ne olacaktır?

2. İnci arsayı satmaya razı olacak mıdır?

Yanıt: 1. Arif kincidir, acımasızdır.

2. İnci arsayı satmaya niyetli değildir.

İkinci Bölüm:

Soru: 1. İnci Vedat'ı neden sevdi? Vedat onu neden aldattı?

2. Arif'in tehlikeye giren ikinci hileli işi nedir?

Yanıt: 1. İnci ile Vedat ilişkisinin ayrıntıları. Vedat'ın gerçek yüzü. Arif ile Semra'nın ilişkisi.

2. Arif'in yağ satma işi.

Serim: 1. İnci'nin geçmişi, 2. Arif - İnci ilişkisinin başka yönleri.

Sonuç: (İlk bölümdeki soruların yanıtını da içerecek biçimde)

1. Arif öcünü alır. Üsküdar'daki evi ele geçirecektir.

2. İnci, hem Arif'le, hem Vedat'la olan ilişkilerinde aldatıldığını anlar. Yıkıma sürüklenir.

Oktaç Rifat *Yağmur Sıkıntısı*'nda gerçek bir savaşı sergilemiştir. Bu bir güçlü - güçsüz, haksız - haklı, akıllı - duygulu, kurnaz - dürüst savaşımıdır. Böyle karşıtlıklar dengelenmez. Bir yener, öteki yenilir. Yazar bu amansız savaşımı daha büyük karşıtlıkları ve savaşmaları düşündürecek biçimde ele almıştır. Bir karıkoca ilişkisi içinde ciddi bir toplum sorununu içeren kritik bir durumu ele almıştır. Bu durum bir eylem üretir. Eylem çatışmalarla gelişir ve sonuçlanır. Oyunun toplumsal teması bu gelişime sindirilmiştir. Böyle bir mücadele ortamında güçlü haksızların, güçsüz haklıları yeneceğini göstermiş, ortamın yanlışlığı üzerinde düşünülmesini sağlamıştır.

Yağmur Sıkıntısı, aynı zamanda psikolojik boyutu olan bir oyundur. Oyun kişileri karakter ayrıntıları ile tanıtılmış, ruh özellikleri ile yansıtılmıştır. Karakterlerin iç boyutu oyunun dramatik anlamını ve etkisini pekiştirecek biçimde sunulmuştur. Sahneye koyucu, ya bireyin ruhsal durumuna ağırlık verecek, dar mekânda ve sınırlı bir zaman dilimi içinde bir köşeye kısıtılmışlık durumunu vurgulayacak, bu durumun bireyi bunalıma götürmesini izlettirecek, ya da olayın toplumsal boyutunu düşündürmek üzere kişilere uzak açıdan bakılmasını, ikisini de güçlü ve güçsüz yönleri ile tanınmasını ve değerlendirilmesini sağlayacak bir düzenleme yapacaktır. Oyun salt bireysel bir dram olarak da, bir toplum gerçeğinin irdelenmesi olarak da seyirciyi etkileyecek güçtedir.

"Yağmur Sıkıntısı" (Devlet Tiyatroları, 1970)

